

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

КЊ. I св. 5-6

БЕОГРАД
1950

СА Д Р Ж А Ј

	Страна
1. <i>А. Белић</i> : О сложеницама	169
2. <i>Исидора Секулић</i> : Именице које се свршавају на <i>-ло</i>	178
3. <i>М. Стевановић</i> : Постапак и значење именица на <i>-ло</i>	180
4. <i>Н. Банашевић</i> : О издавању Луче микрокозма	191
5. <i>В. М. Мићовић</i> : О значењу речи <i>сјера</i>	208
6. <i>Мираш Кићовић</i> : Слово <i>ј</i> пре Вука	210
7. <i>Драгиша Живковић</i> : Преводилачки рад и питања језика	213
8. <i>Св. Предић</i> : Реформа наше рукописне ћирилице	226
9. <i>Б. Аџић</i> : Скраћенице у говору и писању	234
10. <i>К. Т.</i> : О писању руских имена по оцу	237
ОДГОВОРИ ЧИТАОЦИМА	
1. <i>С. П.</i> : Негација уз „ <i>све што</i> “ и сличне изразе	239
2. <i>А. Б.</i> : Наш одговор	241
3. <i>С. П.</i> : „Синтаксички“	243
4. <i>А. Б.</i> : Одговор	244
ИЗ ЖИВОТА РЕЧИ	
1. <i>Гл. Елезовић</i> : Глећ глеђа; глета, глето	245
2. <i>Св. Марковић</i> : <i>Оронуши</i> — значење и порекло	248
ПРИЛОЗИ ЧИТАЛАЦА	
1. <i>Чед. Јањић</i> : „Иптен“ (хинтен)	252
2. <i>Др Перо Шоћ</i> : а) Косир, косијер	253
б) Снјег	255
в) Дублијер, дуплир	255
ЈЕЗИЧКЕ ПОУКЕ	256
Допуна и поправке	263

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР:

др Александар Белић, Глиша Елезовић, др Радомир
Алексић, др Михаило Стевановић, др Радосав Бошковић,
Бранислав Милановић и Игрутин Стевовић.

Научна Ризница

ИЗДАВАЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
БЕОГРАД 1950

2.

ОРОНУТИ — ЗНАЧЕЊЕ И ПОРЕКЛО

Данашње значење глагола *оронути* је: опасти у снази, изнемоћи (за човека), постати трошан, склон паду (за предмете, обично за кућу или уопште за оно што је зидано).

Ово је значење, међутим, новијег порекла. Вук у своме *Рјечнику* *оронути* упућује на *охранути*, дајући му значење *lahm werden*, тј. постати хром. У *Рјечнику* Југославенске академије (Маретићева обрада) облика *оронути* уопште нема, већ само *охранути*, са истим значењем као и код Вука. И у свим старијим нашим речницима налазимо угледање на Вука.

Новији речници, међутим, одвајају ова два облика у засебне глаголе. Тако *Речник* Ристић-Кангрге глаголу *оронути* даје значење које данас има (*hinfällig sein, verfallen*), а *охранути* наводи као паралелан облик уз *охромиши* са значење: постати хром. Бакотић поступа са *оронути* као и Ристић-Кангрга, док глаголу *охранути* даје као прво значење: ослабити (не доводећи га у везу са *оронути*) а као друго значење упућује на *охромиши*.

Код старијих наших писаца (новији готово без изузетка употребљавају *оронути* и то у значењу: опасти у снази) и у нар. умотворинама мешају се и оба облика и оба значења. Тако *охранути* и поред чувања *x* има оба значења, чак се новије значење чешће јавља: а) „постати хром“: Дobar коњ или ће охронути или оћоравити (Вук, Послов.), Тромо теле, баш и кад се негује, охроне (Батут), Од враштва му ђогат охронуо (Петрановић, Срп. н. пј.), Ако се ишчашена нога не умјести,... она се победри (и човјек охроне, постане хром) (Кушар); б) „опасти у снази“: Нијесу то године кад је ласно удовати поред нас охронулијех (Матавуљ), И скрофулоза и туберкулоза много би мање имале поља да им грозница не предаје већ изнурене и охронуле жртве (Вл. Карић), Отац ми је од рана охронуо и ослабео (Ст. Новаковић), Али је стари соко [кнез] охронуо, патавнио јадник (Матавуљ), Хоће ли се Лазар према Мурату моћи и одржати у напредак кад му држава толико већ беше охронула (Стан. Бошковић).

Оронути у значењу које му даје Вук, тј. постати хром, ретко се јавља: Не дође драги, не дође! Или му коњиц орону, или га глава заболe (Нар. пј.), Цара служих дваест годиница, и пода мном коњиц не орону (Гр. Николић, Срп. нар. п.), Коњ му бија у том ороную, сад он сврну да би промјенио (Јевта Поповић), Иза неке болести ороную је... у десну ногу, те је почео употребљавати штаку (Пророковић-Невесинац), Пошао у Београд, па ето где му коњ орону, те не може даље (Ср. Пашић).

Супротно овоме, значење *ојасати* у *снази* (*посјати* *шрошан*) потпуно је преовладало, и данас се у језичком осећању изгубила свака веза са *хром* ако ју је некада било: Од оронула и посрнула оца не бијаше кући никакве помоћи (Ћипико), Оронули старац... одважио се на... далеки пут (Цар), Доцније је Аница и мужа познала. Као што га је први пут видела: кошчат али већ ороную (Б. Станковић), Напола глупо чељаде, остарјело и оронуло (Назор), Он је неиспаван, забринут, ороную (Нушић), Ја мислим да се овај мало опор тон појавио код Даничића тек онда кад је његово здравље било оронуло (А. Белић), Апелациони судија... је био ороную старчић (В. Петровић), Стари Назор је много ороную (В. Дедијер), Поносито се извијала висока, танка мунара оронуле, старе џамије (Б. Станковић), Наш стари доме, како си орон'о (Шантић), Он приђе месту где се пружају вреже са оронула зида (Драг. Илић).

У *оронути* везе са *хром* данас нема, и за нас је питање да ли је уопште тај глагол био и у каквој вези са *хром*.

Таквих глагола на *ну* образованих од придева, са значењем постати онакав што значи придев, има у нашем језику, иако су врло ретки: *оглухнути*, постати глух (глув), *огркнути*, постати грк (горак), *ошврднути*, постати тврд, *очврснути*, постати чврст (са губљењем *ш* у сугласничкој групи *шти*) и можда још који. Чешће се глаголи овога типа (са префиксом *о-*) изводе од придева наставком *-е* (< *ѣ*): *озеленети*, *огладнети*, *оголети*, *огрубети*, *ожеднети*, *онемети*, *ојусшети*, *оседеши*, *осирошети*, *ослепети*, *осшарети*, *ошуйети* или наставком *-и*: *овлажисти* и сл.

Аналогно овима, изведен је од придева *хром* наставком *-е* глагол *охромети*, који је заменио глагол *охромнуши*. Глагол охромети (или *оромети*, са губљењем *х*) не употребљава се често. Од речника налазимо га у Академијину, Бакотићеву и Ристић-Кангрину. Има га и код понеког писца: Охроми ми у ноге четири [коњ] (Херман, Хрв. н. пј.), Охромио је у једну ногу (Љубиша), У турском рату сам охромио (И. Секулић), Сеоски богаљ опружио врат с прага и викну.... Охромила опћина, као и ја, ето! Пребио јој Клар ногу (Горан Ковачић), Доро ми је врло оромио (Херман, Хрв. н. пј.).

Као често код ових глагола (ослепети и сл.) пише се у источном говору често *и* место *е* и код глагола *оромети*. То је, вероватно, због тога што је однос *охромети* (постати хром): *охромиши* (учинити кога хромим, исп. *осакаиши* и сл.) ређи него код глагола *ослейети*: *ослейиши*, *побелети*: *побелиши*.

Поставља се питање зашто би у *охромнуши* *м* испало, кад се оно иначе чува у другим глаголима, напр. *климнуши*, *цимнуши*, *дрмнуши*, *комнуши*, *гмнуши*. Маретић је у обради тога глагола у Академијину речнику дао следеће објашњење: „Глас *м* испред *н* није испало по закону, него према глаголима у којих по закону испада консонант испред *н*, напр. гинути, кренути, скинути итд.“

Није поуздано да Маретић има право, јер се не види непосредно каква би аналогиска веза била међу поменутим глаголима и глаголом *охронуши*. Вероватније је да је овде овај појав гласовне природе, тј. да смо добили **охромнуши* и даље *охронуши*. Једначење *-мн-* у *-нн-* није немогуће, иако није обично у нашем језику.

Питање је данас како треба писати и употребљавати глагол *оронуши*? Пре свега није поуздано, судећи по значењу, да је *оронуши* постало од *охро(м)нуши*, па није поуздано да је писање *х* исправно. Али ако је, на неки начин, и постало од *охромнуши*, сам га је језик толико одвојио од *хром* и дао му сасвим друго значење, да је за нас питање да ли би и у том случају требало враћати *х* глаголу *оронуши*, тј. враћати га нарочито и насилно у везу са придевом (*х*)*ром* коју је везу он у свом историском развоју изгубио. Ми смат-

рамо да не би требало. Ваљало би *x* употребљавати у глагола *охрануши* када значи исто што и *охромеши*, а кад значи опасти — *x* не писати. Јер кад бисмо друкчије урадили, то не би значило само писање *x* где му је место, а можда и где му није место (в. напред), већ враћање етимолошке везе тамо где ју је језик раскинуо. То враћање не би било никако у духу нашег језика.

Уосталом то су инстинктивно осетили и наши писци не враћајући *x* глаголу *оронуши* кад значи опасти, а пишући га (*охранути*, *охромети*) када је задржао везу са придевом *хром*.

Св. Марковић